

**Η Ελληνική Συλλογή «Τσακόπουλος»:
ένας πολύτιμος θησαυρός στο χρυσό κράτος**

Γιώργος Ι. Παγανέλης

Έφορος, Ελληνική Συλλογή «Τσακόπουλος»

California State University, Sacramento Library, USA

e-mail: paganelis@csus.edu

(Μετάφραση: Εύα Σεμερτζάκη)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτό το άρθρο παρέχει σύντομη σκιαγράφηση της Ελληνικής Συλλογής «Τσακόπουλος», μιας σημαντικής πηγής για την έρευνα των Ελληνικών Σπουδών διεθνώς, το ξεκίνημα και η ανάπτυξη της μέσα από το πρώην «Κέντρο Σπύρος Βασιλείου Βρυώνης για τη Μελέτη του Ελληνισμού» και η παρούσα κατάστασή της, ως βάση για ένα εξελισσόμενο πρόγραμμα για τις Ελληνικές Σπουδές στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, στο Sacramento. Επίσης σκιαγραφούνται μερικά σημαντικά στοιχεία της Συλλογής, προκλήσεις που αντιμετωπίζει στη διαχείρισή της, ο ρόλος του εφόρου της, η παρούσα κατάσταση και ανάπτυξη της Συλλογής και γεγονότα σχετικά με τη Συλλογή.

Ενώ σημαντικές συλλογές και κύκλοι μαθημάτων που σχετίζονται με την Κλασική Ελλάδα αφθονούν σε ακαδημαϊκά ιδρύματα σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ, η περίοδος του μετακλασικού Ελληνισμού σπάνια παρουσιάζεται σε περισσότερα από μια χούφτα ιδρύματα, τα περισσότερα από τα οποία συγκεντρώνονται στην Ανατολική Ακτή. Αυτή η έλλειψη για το μετακλασικό Ελληνισμό που παρουσιαζόταν σε ιδρύματα στις δυτικές ΗΠΑ, παρακίνησε την ίδρυση του «Κέντρου Σπύρος Βασιλείου Βρυώνης για τη Μελέτη του Ελληνισμού» στο Los Angeles το 1985. Το Κέντρο ιδρύθηκε ως επίσημο ερευνητικό ίδρυμα αφιερωμένο σε όλες τις περιόδους του Ελληνισμού, αλλά με ιδιαίτερη έμφαση στη μετακλασική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο, διοικήθηκε από τον Καθηγητή Σπύρο Βρυώνη, Jr. και χρηματοδοτήθηκε από τον Άγγελο Κ. Τσακόπουλο, υποστηρικτή της ανάπτυξης και φιλόανθρωπο, με έδρα το Sacramento, California.

Το Κέντρο φιλοδοξούσε να καλλιεργήσει ευρεία αντίληψη και αποδοχή της διαρκούς επιρροής του Ελληνικού Πολιτισμού στο Δυτικό Κόσμο μέσα από σύνολο στόχων, που θα το καθιστούσαν δυναμικό ερευνητικό ίδρυμα, το οποίο θα ενεπλέκετο σε σημαντικά επιστημονικά εγχειρήματα με ευρεία επέκταση υπηρεσιών και δημιουργία μιας πρώτης τάξεως ερευνητικής βιβλιοθήκης. Η Βιβλιοθήκη του Κέντρου ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος ολόκληρης της διαδικασίας και θα απαιτούσε δραματική ανάπτυξη για να περικλείσει την έκταση και το βάθος των πηγών που είναι απαραίτητες για την υποστήριξη της επιστημονικής έρευνας σε όλες τις περιόδους του Ελληνισμού. Ο πυρήνας της Βιβλιοθήκης ήταν η προσωπική συλλογή

βιβλίων και περιοδικών του Βρυώνη. Αρχικά η Βιβλιοθήκη στεγάστηκε στο σπίτι του Βρυώνη και αργότερα μεταφέρθηκε σε γραφεία στο δυτικό Los Angeles το 1987. Το 1989, το Κέντρο και η Βιβλιοθήκη του μεταφέρθηκαν στο Sacramento, αφού ο Βρυώνης αποδέχτηκε τη θέση του Διευθυντή στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης» στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης.

Στο Sacramento, το Κέντρο άρχισε επιθετικά να χτίζει τη συλλογή της Βιβλιοθήκης του, γνωστή ως Ελληνική Βιβλιοθήκη «Τσακόπουλος», η οποία αριθμούσε περίπου 15.000 τόμους, όταν το Κέντρο μετακόμισε στο Sacramento το 1989. Αυξήθηκε στους 65.000 τόμους μέχρι το 2000, επεκτεινόμενο από αριθμό σημαντικών δωρεών. Στα λίγα αυτά χρόνια η Βιβλιοθήκη έγινε η βασική Ελληνική Συλλογή στις δυτικές ΗΠΑ και μια από τις μεγαλύτερες του είδους της στη χώρα. Αυτές οι δραστηριότητες έγιναν εφικτές με τη συνεχή οικονομική υποστήριξη του Τσακόπουλου. Ωστόσο γινόταν όλο και πιο πολύ αισθητό ότι η μεγαλύτερη πρόσβαση στη συλλογή της Βιβλιοθήκης και η καλύτερη μακρόχρονη φροντίδα και συντήρηση θα επεκτεινόταν, αν αποτελούσε τμήμα ενός ακαδημαϊκού ιδρύματος. Αυτά τα συναισθήματα μαζί με τις αυξανόμενες εσωτερικές εντάσεις στο Κέντρο, παρακίνησαν το Συμβούλιό του να ψηφίσει το κλείσιμό του τον Αύγουστο 2000 και για τη Βιβλιοθήκη να πουληθεί στον Τσακόπουλο, ο οποίος στο τέλος του 2002 τη δώρησε στη Βιβλιοθήκη του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της California, Sacramento, το πανεπιστήμιο αποφοίτησής του, ως Ελληνική Συλλογή Τσακόπουλος.

Στη νέα της θέση η Συλλογή είχε νέα αποστολή και αντιμετώπισε διακριτό σύνολο προκλήσεων. Ο νέος σκοπός της Συλλογής θα ήταν να υπηρετεί ως βάση για τη δημιουργία ακαδημαϊκού προγράμματος Ελληνικών Σπουδών, μέσω της δημιουργίας διεπιστημονικού Κέντρου Ελληνικών Σπουδών. Οι δύο νέοι διορισμοί διδακτικού προσωπικού έγιναν σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας που διέπει τη δωρεά. Ο πρώτος διορισμός ήταν η θέση του εφόρου στη Βιβλιοθήκη για να διαχειρίζεται και να επεκτείνει τη Συλλογή και ο δεύτερος μια νέα θέση στο Τμήμα Ιστορίας για να αναλάβει τη δημιουργία του Προγράμματος του Κέντρου. Ο συγγραφέας του άρθρου προσλήφθηκε ως Έφορος της Ελληνικής Συλλογής «Τσακόπουλος» και η Κατερίνα Λάγος ως Βοηθός Καθηγήτρια Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας και Διευθύντρια του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό του, το κληροδότημα με ένα αριθμό θέσεων θα τοποθετούσε ως στελέχη σημαντικούς επιστήμονες σε διάφορα πεδία, οι οποίοι θα ασχολούνταν με τα ερευνητικά ενδιαφέροντά τους και θα πρόσφεραν ποικίλες σειρές μαθημάτων. Αυτό με τη σειρά του θα καλλιεργούσε το ενδιαφέρον των φοιτητών και θα δημιουργούσε μια πανεπιστημιούπολη με προορισμό τις Ελληνικές Σπουδές. Άλλος ευρύτερος στόχος της Συλλογής θα ήταν να συνεχίσει να υπηρετεί ως σπουδαία εθνική και διεθνής πηγή για τις Ελληνικές Σπουδές στις ΗΠΑ, ιδιαίτερα στη Βυζαντινή και Νεοελληνική λογοτεχνία, ιστορία, πολιτική και πολιτισμό.

Επίσης το Πανεπιστήμιο αντιμετώπισε αρκετές προκλήσεις στην εφαρμογή ενός ακαδημαϊκού προγράμματος και στην υποστήριξη της υψηλού διαμετρήματος ερευνητικής

συλλογής. Ανάμεσα σε αυτές κυρίως ήταν η δέσμευση να προσφέρει Αρχαία και Νέα Ελληνικά, αν το πρόγραμμα αναμενόταν να αυξηθεί σε πλήρες ακαδημαϊκό δίπλωμα και πέρα από αυτό. Άλλο εμπόδιο αφορούσε την εμφανή έλλειψη συνταύτισης της στέγασης μιας πολύγλωσσης συλλογής ερευνητικού επιπέδου σε μια μη ερευνητική βιβλιοθήκη και την ικανότητα της βιβλιοθήκης να την επεξεργαστεί και να την καταλογογραφήσει. Ένα επιπλέον μέλημα ήταν το επίπεδο της οικονομικής υποστήριξης, την οποία θα ανέμενε να λάβει από την πανεπιστημιούπολη με αυστηρά περιορισμένο προϋπολογισμό από την πολιτεία. Αν η Συλλογή έπρεπε να συνεχίσει να ευδοκίμει και το Πρόγραμμα να ανθίζει, σαφώς ήταν αναγκαία η εξωτερική χρηματοδότηση. Ευτυχώς το Ελληνικό Ίδρυμα Τσακόπουλος έκανε γενναίες συνεισφορές στα αρχικά στάδια αυτής της πορείας και εξέφρασε τη δέσμευση για συνεχή υποστήριξη για να διατηρήσει τη μακρόχρονη βιωσιμότητα της Συλλογής και την ανάπτυξη του Προγράμματος.

Όπως παραλήφθηκε, η Συλλογή απαιτούσε εκτενή διαδικασία φυσικής και βιβλιογραφικής φύσεως, πριν ανοίξει στο κοινό το Σεπτέμβριο 2003, έργο που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μια σημαντική ποσότητα υλικού, όπως πολλές σειρές περιοδικών, ποικίλες μονογραφίες κυρίως σε ξένες γλώσσες, αναρίθμητα τεύχη εφημερίδων και αρκετές χιλιάδες τόμοι που χρειαζόνταν βιβλιοδεσία και/ή συντήρηση, ήλθαν στη Βιβλιοθήκη σε μη επεξεργασμένη κατάσταση. Τα πιο πολλά από αυτά τα περιοδικά και πολλές μονογραφίες έχουν ήδη επεξεργαστεί. Οι εφημερίδες θα αντικατασταθούν με υπάρχουσες μικροταινίες ή θα δοθούν για αρχική μικροφωτογράφιση. Τεκμήρια που χρειάζονται συντήρηση θα τύχουν ειδικής φροντίδας στο άμεσο μέλλον. Η Βιβλιοθήκη έκανε αξιόπαινο έργο να προετοιμάσει τη Συλλογή για να ανοίξει και από τότε κάνει μεγάλα βήματα στην επεξεργασία του εναπομείναντος υλικού από την αρχική δωρεά και τις νέες προσκτήσεις.

Σήμερα η Ελληνική Συλλογή Τσακόπουλος αποτελείται από περίπου 70.000 βιβλία, περιοδικά, ηλεκτρονικές πηγές, μη έντυπο υλικό, εφήμερα [γκρίζα βιβλιογραφία], σπάνια βιβλία, αρχαικό υλικό, τέχνη και καλλιτεχνήματα. Το εύρος της Συλλογής περιλαμβάνει πρώιμες μέχρι σύγχρονες εκδόσεις που σχετίζονται με όλες τις περιόδους της Ελλάδος, όπως ελληνικές κοινότητες της διασποράς σε όλο τον κόσμο (ειδικά στη Βόρειο Αμερική), Οθωμανική Αυτοκρατορία, Τουρκία, Βαλκάνια, ιδιαίτερα πρώην Γιουγκοσλαβία και Βουλγαρία και σε μικρότερη έκταση Μέση Ανατολή και Νοτιοδυτική Ασία. Στη συλλογή αντιπροσωπεύονται πάνω από 15 γλώσσες με πλούσιο υλικό πρωτογενών πηγών.

Μερικά εντυπωσιακά σημεία της Συλλογής περιλαμβάνουν σημαντικές ελληνικές και αμερικανικές κυβερνητικές εκδόσεις, όπως η πλήρης σειρά της **Εφημερίδος της Κυβερνήσεως** από 1833-1864 και 1885-1989 σε συνδυασμό έντυπης μορφής και μικροταινίες, τα πλήρη **Πρακτικά Βουλής** από το 1843-1983 σε συνδυασμό έντυπης μορφής και μικροταινίες και όλα τα διαθέσιμα αρχεία του Υπουργείου Εσωτερικών των ΗΠΑ που αφορούν την Ελλάδα, την Κρήτη και την Κύπρο σε μικροταινίες. Επίσης η Συλλογή περιέχει εκτενή συλλογή Βυζαντινής και Σύγχρονης Ελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας όσο σε

λίγα αμερικανικά πανεπιστήμια, όπως και ενυπόγραφες εκδόσεις [από τους συγγραφείς]. Τα σπάνια βιβλία στη Συλλογή αριθμούν περίπου 1.500 με χαρακτηριστικά την πρώιμη έκδοση με τα σχόλια του Ευσταθίου για τον Όμηρο που εκδόθηκε από τον Froben, 1559-1560, την Καινή Διαθήκη του Εράσμου του 1541 επίσης από τον Froben, τις μεταφράσεις αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από τον Αδαμάντιο Κοραή στην καθαρεύουσα, που χρονολογούνται μεταξύ των ετών 1800-1820, χρονικά Οθωμανών Τούρκων του 19^{ου} αι., ταξιδιωτικές περιγραφές από τον 17^ο μέχρι τον 19^ο αιώνα και άλλο σπάνιο υλικό. Το βασικό τεκμήριο του αρχαιικού τμήματος της Συλλογής είναι η συλλογή χειρογράφων του Δρ. Βασιλείου Βλαβιανού, νομικού, ακαδημαϊκού και εκδότη της ελληνο-αμερικανικής εφημερίδας **Εθνικός Κήρυξ** από το 1940-1947, που συμπληρώνεται από φωτογραφικό αρχείο του Κώστα Κουβαρά με έγγραφα για την ελληνική αντίσταση κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Επιπλέον η Συλλογή περιέχει ποικιλία με πάνω από 400 διατριβές σε μικροταινίες, αρκετές εκατοντάδες φυλλάδια, πολλά σπάνια δείγματα από την Ελλάδα του τέλους του 19^{ου} και του 20^{ου} αι. και αρκετό αριθμό ανατύπων.

Ο έφορος της Συλλογής είναι υπεύθυνος για όλη τη διαχείριση και ανάπτυξη της, παρέχοντας υπηρεσίες πληροφόρησης και καθοδήγησης, εμπλεκόμενος σε επέκταση υπηρεσιών και εκτελώντας προσπάθειες συλλογής χρημάτων/ανάπτυξης της Συλλογής. Η διαχείριση της Συλλογής είναι εξαιρετικής σημασίας και περιλαμβάνει οργάνωση και καθορισμό προτεραιοτήτων στην καταλογογράφηση και διατήρηση του εναπομείναντος μη επεξεργασμένου υλικού της Συλλογής και περαιτέρω ανάπτυξη της με την αγορά νέου και εξαντλημένου υλικού σε όλες τις μορφές, την προμήθεια δωρεών κ.λπ. Η συνεχής ανάπτυξη της συλλογής εξακολουθεί να επικεντρώνεται στην αγορά νέων και αναδρομικών εκδόσεων για τις Βυζαντινές και Νεοελληνικές Σπουδές με όσο γίνεται μεγαλύτερη κάλυψη και για τους κλασικούς, επιλεκτικά δίνοντας το στίγμα της Συλλογής. Αυτό περιλαμβάνει άμεση αγορά υλικού από την Ελλάδα, ένας θεμελιώδης τρόπος για να μάθουμε το τοπίο της αγοράς βιβλίου εκεί και την απόκτηση υλικού δύσκολο να βρεθεί ή αργοπορημένο να φθάσει μέσα από τους κανονικούς διαύλους. Επιπλέον η Ελληνική Συλλογή Τσακόπουλος έχει επωφεληθεί από αριθμό σημαντικών δωρεών, όπως τα προαναφερθέντα ελληνικά κυβερνητικά τεκμήρια σε μικροταινίες μέσω της γενναιοδωρίας της Βουλής των Ελλήνων.

Επίσης η Συλλογή έχει φιλοξενήσει αρκετούς επισκέπτες και έχει λάβει μέρος σε αρκετά αξιοσημείωτα γεγονότα. Μεταξύ των διακεκριμένων επισκεπτών είναι ο σημερινός και ο πρώην Έλληνας Πρέσβυς στις ΗΠΑ, ο σημερινός Πρέσβυς της Κύπρου στις ΗΠΑ, ο Δημήτριος, Αρχιεπίσκοπος της Ελληνικής Ορθόδοξου Αρχιεπισκοπής της Αμερικής, σημερινοί και πρώην Γενικοί Πρόξενοι της Ελλάδος στο San Francisco και επιφανείς Ελληνο-Αμερικανοί. Τα δύο πιο αξιοσημείωτα ειδικά γεγονότα που σχετίζονται με τη Συλλογή έλαβαν χώρα το 2005. Το Φεβρουάριο 2005 το Πανεπιστήμιο ονόμασε την αίθουσα διαλέξεων που είναι δίπλα στη Συλλογή προς τιμή του συνταξιοδοτηθέντος Γερουσιαστή της Πολιτείας της California, Νικολάου Γ. Πέτρη και καθιέρωσε κληροδοτημένη υποτροφία στο όνομά του.

Αργότερα τον Οκτώβριο 2005 το Πανεπιστήμιο τίμησε τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και καθιέρωσε κληροδοτημένη υποτροφία επίσης στο όνομά του. Οι δύο υποτροφίες απευθύνονται σε φοιτητές που επιδιώκουν τις Ελληνικές Σπουδές στην πανεπιστημιούπολη και θα τις διαχειρίζεται το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών.

Σήμερα μετά από τρία και πλέον έτη λειτουργίας για το κοινό του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της California, Sacramento το Σεπτέμβριο 2003, η Ελληνική Συλλογή Τσακόπουλος αξιοθαύμαστα εκπληρώνει το νέο σκοπό της ως πολύτιμη πηγή που υποστηρίζει ποικίλα προγράμματα μαθημάτων του πανεπιστημίου και τις ερευνητικές ανάγκες των διδασκόντων, ειδικά ως άγκυρα του Προγράμματος Ελληνικών Σπουδών. Ως τμήμα δημόσιας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης, η Συλλογή είναι τοπικά προσβάσιμη στην πανεπιστημιούπολη και στην περιφερειακή κοινότητα του Sacramento και εξ αποστάσεως με διαδανεισμό. Παρατηρείται αυξανόμενη χρήση της Συλλογής κάθε εξάμηνο. Επίσης η Βιβλιοθήκη ελπίζει να προσφέρει σύντομες υποτροφίες (υφηγεσία, πρακτική άσκηση) στο προσεχές μέλλον και να επιτρέψει σε εξωτερικούς επιστήμονες να έλθουν στο Sacramento και να χρησιμοποιήσουν τις εκτενείς πηγές της Συλλογής. Η Συλλογή έχει αυξηθεί σημαντικά εξαιτίας της γενναιοδωρης χρηματοδότησης από το Ελληνικό Ίδρυμα Τσακόπουλος, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ του επιπέδου υποστήριξης που παρέχει η Βιβλιοθήκη και αυτού που απαιτείται για να διατηρηθεί η Συλλογή σε ερευνητικό επίπεδο. Στο μεταξύ το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών προσφέρει ένα αναπτυσσόμενο μικρό δίπλωμα στις Ελληνικές Σπουδές, υποστηριζόμενο από χρηματοδότηση με υποτροφία και επεκτεινόμενο από πρόγραμμα μελέτης στην Ελλάδα σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Washington. Επίσης το πανεπιστήμιο έχει προσθέσει τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στις επιλογές ξένων γλωσσών και η πρώτη κληροδοτούμενη θέση, αυτή του επισκέπτη καθηγητή, είναι στον ορίζοντα. Η πλήρης ανάπτυξη του Προγράμματος Ελληνικών Σπουδών δεν μπορεί να αναμένεται για μερικά χρόνια, αλλά στο σύντομο διάστημα από τη δημιουργία του έχει σημειώσει ενθαρρυντική πρόοδο και έχει το μοναδικό πλεονέκτημα της Ελληνικής Συλλογής Τσακόπουλος ως θεμέλιό του.